

Pěstounská péče versus ústavní péče - komparace, současné pojetí

Dagmar Slabá

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Dagmar SLABÁ**
Osobní číslo: **H108269**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Pěstounská péče versus ústavní péče – komerace, současné pojetí**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na analýzy pěstounské péče a ústavní péče;
- na hledání odpovědi na otázku, zda pěstounská péče bude moci v plném rozsahu nahradit ústavní péči;
- kvantitativní výzkum výchovných problémů nezletilých.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Gabriel Z., Novák T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, Praha: Portál 2008

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Mgr. Zdeňka Vaňková

Katedra práva a právní vědy

Datum zadání bakalářské práce:

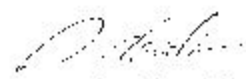
16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

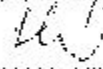

prof. PhDr. Pavl Mchlpačr, Ph.D.
vedoucí katedry

doc. JUDr. Pavl Ilungr, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Berou na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek přihlášky¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlednutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UJTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy a užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci a jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Dušan Štábl
Jméno, příjmení autora

Podpis

V Brně 15. 4. 2015

1) Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b (uvádění jména autora práce)

2) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3

3) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 1, 2 a 3

4) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 1

5) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 2

6) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 3

7) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 4

8) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 5

9) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 6

10) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 7

11) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 8

12) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 9

13) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 10

14) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 11

15) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 12

16) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 13

17) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 14

18) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 15

19) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 16

20) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 17

21) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 18

22) Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 odst. 19

ABSTRAKT

Náhradní rodinná péče je velmi citlivé téma, protože se zde jedná o děti, které z rozličných důvodů nemohou být vychovávány ve své biologické rodině. V bakalářské práci jsem se snažila zhodnotit pěstounskou a ústavní péči, jejich historický vývoj, legislativní úpravu a komparaci. Praktickou částí jsem chtěla poukázat na nezastupitelné místo obou v systému náhradní rodinné péče.

Klíčová slova: dítě, historický vývoj, náhradní rodinná péče, osvojení, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, ústavní péče, poručenství, komparace.

ABSTRACT

The alternative family care is a very sensitive topic, since it deals with children who for various reasons cannot be raised in their biological family. In my bachelor thesis I tried to evaluate foster care and institutional care, their historical development, legislative regulations and comparison. In the practical part I would like to point out the irreplaceable role of both of them in the foster care system.

Keywords: a child, historical development, alternative family care, adoption, foster care, temporary foster care, institutional care, guardianship, comparison.

Prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně dne 15. dubna 2013

.....

Dagmar Slabá

Poděkování:

Děkuji PhDr. et Mgr. Zdeňce Vaňkové za obětavý přístup a za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Dagmar Slabá

OBSAH

ÚVOD	2
I TEORETICKÁ ČÁST	4
1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	5
1.1 SVĚŘENÍ DO VÝCHOVY JINÉ FYZICKÉ OSOBY NEŽ RODIČE	5
1.2 OSVOJENÍ	6
1.2.1 Osvojení nezrušitelné	6
1.2.2 Osvojení dětí do ciziny a z ciziny (mezinárodní osvojení)	6
1.3 PORUČENSTVÍ A OPATROVNICTVÍ	7
1.4 SHRNUÍ	8
2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	9
2.1 FORMY PĚSTOUNSKÉ PÉČE	10
2.2 DÁVKY PĚSTOUNSKÉ PÉČE	13
2.3 ODMĚNA PĚSTOUNA	14
2.4 PŘÍSPĚVEK NA ZAKOUPENÍ OSOBNÍHO MOTOROVÉHO VOZIDLA	14
2.5 PŘÍSPĚVEK PŘI PŘEVZETÍ DÍTĚTE	14
2.6 SHRNUÍ	15
3 ÚSTAVNÍ PÉČE	17
3.1 HISTORIE	17
3.2 VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ	18
3.3 ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI VYŽADUJÍCÍ OKAMŽITOU POMOC	19
3.4 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA	19
3.5 TYPY ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚSTAVNÍ NEBO OCHRANNÉ VÝCHOVY	20
3.6 SPOLEČNÁ USTANOVENÍ PRO ZAŘÍZENÍ	24
3.7 ÚHRADA PÉČE, KAPESNÉ	24
3.8 STŘEDISKO	25
3.9 SHRNUÍ	26
II PRAKTICKÁ ČÁST	27
4 PŘÍPADOVÉ STUDIE	28
4.1 KATKA, VĚK 13 LET	29
4.2 PATRIK, VĚK 15 LET	30
4.3 DENISA, VĚK 13 LET	31
4.4 KATEŘINA, VĚK 10 LET	33
4.5 SHRNUÍ	34
ZÁVĚR	35
RESUMÉ	37
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	38

ÚVOD

V minulosti byla předchůdcem náhradní rodinné péče tzv. sociální péče o osiřelé a opuštěné děti, která měla i v českých zemích dlouhou a bohatou tradici. V mnohém navazovala na vývoj v Evropě. Založením prvního nalezince v Miláně v r. 787 byl nastíněn nový přístup k pojetí dítěte. Papež Inocent III. ve 13. století založil v Římě nejznámější nalezinec, který se stal základem a vzorem péče o tyto děti a to až do r. 1913. V této době nebyla ještě péče o děti jednotná, jednalo se spíše o náhodnou nebo charitativní činnost. Zcela organizovanou a odborně řízenou státem byla až koncem 20. let minulého století.

V dnešní době je upravena péče o děti základním dokumentem - Úmluvou o právech dítěte. Na ni navazují další zákony, které tuto problematiku detailněji rozpracovávají. Poslední novelizace těchto zákonů přinesly změny pro zásadní reformu tohoto systému.

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybrala pěstounskou péči versus ústavní péči. Většina prací na toto téma propaguje pěstounskou péči. Plně to chápu, celá evropská společnost je jí nakloněna. Na ústavní péče se pohlíží s velkou nedůvěrou a despektem, ale i ona má dlouhodobou historii. Sama pracuji přes dvacet let v zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy na pozici sociální pracovníce. Za tuto dobu bylo v našich zařízeních vyšetřeno a umístěno mnoho dětí z rozličných důvodů, a to i ty, které neuspěly v pěstounských rodinách.

Cílem mé bakalářské práce je porovnat tyto dvě formy náhradní výchovy. Obě jsou potřebné pro určitou dětskou populaci, proto by měly existovat vedle sebe, vzájemně se prolínat, a ne být postaveny proti sobě. Svou prací bych chtěla poukázat na důležitost ústavní péče v celém systému náhradní rodinné péče. Podkladem pro praktickou část jsou případové studie dětí, které neuspěly v pěstounské péči a následně byly umístěny v zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

V teoretické části své práce jsem se snažila patřičnou formou nastínit současný systém náhradní péče o děti žijící mimo svou vlastní rodinu. První část teoretického bloku se za-

bývá náhradní rodinnou péčí, jejími základními formami. Druhá část pěstounskou péčí, její historií a jednotlivými typy. Zmíněny jsou některé dávky vyplácené v pěstounské péči. Obsahem třetí části bloku je rozpracování ústavní péče s její historií, rozličnými druhy zařízení a platbami za tuto péči. V praktické části jsou zpracovány případové studie dětí umístěných v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy z důvodu neúspěšného umístění v pěstounské péči.

K dosažení cíle bakalářské práce jsem použila:

- analýzu spisových materiálů klientů,
- metody kritické analýzy studované literatury,
- historicko srovnávací metodu,
- techniku analýzy dokumentů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

Prostředí náhradní rodinné péče se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Podle zákona o rodině i podle mezinárodních úmluv má přednost před ústavní péčí. Všechny děti nemají to štěstí vyrůstat ve své rodině, někteří rodiče se o ně nemohou, nechtějí nebo neumějí starat, proto je v péči o jejich děti musí někdo zastoupit. Mezi nejčastější formy náhradní rodinné péče patří: svěření do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, osvojení, poručenství, pěstounská péče.

1.1 Svěření do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče

Svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče může pouze soud. V důsledku toho dochází k omezení práv a povinností rodičů k nezletilému dítěti, nadále však zůstávají zákonnými zástupci dítěte, není-li soudem stanoveno jinak. Omezení v jejich právech je nezabavuje vyživovací povinnosti.

Obrazně řečeno přecházejí některá z těchto práv a povinností na osobu pečující o dítě, samozřejmě i v tomto případě jejich přesný rozsah vůči dítěti určí soud. Na zvážení soudu je rovněž výběr takové osoby, která bude poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. Osoba odpovídající v budoucnu za výchovu dítěte musí se svěřením souhlasit.¹

Přednost při výběru vhodné pečující osoby mají zpravidla příbuzní dítěte. Tím ale není vyloučena ani možnost svěřit dítě do péče jiné osoby, která je dítěti blízká a k níž má nezletilý citový vztah. Další možností je svěření dítěte do společné výchovy manželů. Pokud by se jednalo o svěření pouze jednomu z manželů, je tento krok podmíněn souhlasem druhého manžela. Pomoci v rozhodování může i názor dítěte, pokud je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje si názor vytvořit a posoudit dosah opatření.²

---

¹ Srov. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

² Srov. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

1.2 Osvojení

Osvojen může být nezletilec, a to pouze fyzickou osobou. Tímto poměrem vznikají mezi osvojencem a osvojitelem stejná práva a povinnosti jako mezi rodiči a dětmi. Předešlá vzájemná práva a povinnosti mezi původní rodinou a osvojencem zanikají.

Osvojení vzniká rozhodnutím soudu na návrh osvojitele. Před soudním rozhodnutím musí být dítě nejméně po dobu tří měsíců v jeho péči, a to na jeho náklady. Osvojenec přijímá příjmení osvojitele.³

Osvojení, které není nezrušitelné, může soud pro vážné důvody osvojence nebo osvojitele na jejich návrh zrušit. V případě zrušení osvojení se vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou obnovují a osvojenec bude užívat své dřívější příjmení.

1.2.1 Osvojení nezrušitelné

U tohoto osvojení soud rozhoduje o dítěti starším jednoho roku, které je právně volné. K tomu je zapotřebí buď souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte nebo prokazatelný zjevný nezájem rodiče po dobu alespoň tří měsíců. Vyžaduje se rovněž souhlas dítěte, pokud to je schopno posoudit dosah osvojení.

Soud svěřuje dítě do péče pouze manželům nebo jednomu z manželů, který žije s některým z rodičů dítěte v manželství, nebo pozůstalému manželovi po rodiči nebo osvojiteli dítěte.

1.2.2 Osvojení dětí do ciziny a z ciziny (mezinárodní osvojení)

Tato forma osvojení je upravena Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, která byla přijata v r. 1993, v České republice byla ratifikována v r. 2000. Dítě má právo na přednostní osvojení v zemi svého původu, pokud se nedaří takto náhradní

---

³ Srov. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

rodinu najít. V České republice funkci takového zprostředkovatele plní Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí se sídlem v Brně. Ten dává souhlas s osvojením dítěte do ciziny a rovněž rozhoduje o svěřením dítěte do péče budoucích osvojitelů, jde-li o osvojení dítěte do ciziny nebo z ciziny.⁴

1.3 Poručenství a opatrovnictví

Jedná se o institut ochrany nezletilého dítěte, jež nemá plnou způsobilost k právním úkonům pro svůj věk.

Soud ustanoví dítěti poručníka z důvodu úmrtí rodičů, zbavení rodičovské zodpovědnosti, pozastavení výkonu jejich rodičovské zodpovědnosti nebo nezpůsobilosti k právním úkonům v plném rozsahu. Poručník je povinen dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů, ale nemá k dítěti vyživovací povinnost.

Poručníkovou povinností je podávat soudu zprávy o osobě poručence a správě jeho jmění. V podstatných věcech týkajících se dítěte nemůže poručník sám rozhodovat, jeho jednání musí schválit soud.

Soud může poručníka odvolat, pokud porušil své povinnosti, nebo pro jeho nezpůsobilost. Na návrh poručníka jej soud může poručenství zprostit. Po skončení svého poručenství povinně předloží soudu závěrečný účet ze správy jmění poručence, a to do dvou měsíců.⁵

Soud ustanoví poručníkem především toho, koho doporučili rodiče, někoho z příbuzných nebo osob blízkých dítěti nebo jeho rodině, popřípadě jinou fyzickou osobu, pokud to není

---

⁴ Srov. http://www.mpsv.cz/cs/7297-náhradní_rodinná_výchova - cit. 6. 3. 2013

⁵ Srov. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

v rozporu se zájmy dítěte. V případě, že nemůže být poručníkem ustanovena fyzická osoba, ustanoví soud poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí.⁶

Soud ustanoví opatrovníka v případě střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte, mezi dětmi těchto rodičů navzájem, ohrožení majtkových zájmů dítěte, omezení rodičovské zodpovědnosti, řízení o osvojení nebo v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba. Soud vymezí z hlediska účelu rozsah práv a povinností opatrovníka tak, aby ochrana zájmů nezletilého byla plně zajištěna.⁷

1.4 Shrnutí

Rodina stále patří a bude patřit mezi nejuniverzálnější socializační činitele, poskytující dítěti identifikační vzory. Seznamuje ho s předpokládaným chováním pro ženskou a mužskou roli. Učí dítě reagovat v procesu interakce a tím mu umožňuje praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. V životě každé rodiny může dojít k vážným problémům či složitým životním situacím. Některé rodiny krizovou situaci zvládnou samy či s pomocí příbuzných, některé potřebují pomoc a péči státních orgánů.

Náhradní rodinná péče nemusí být vždy ta nejlepší alternativa, nejde přece o to vyměnit „špatné“ biologické rodiče za „dobré“ náhradní rodiče. Je potřeba vytvořit takové podmínky, aby se děti mohly vrátit do své původní rodiny a pobyt dítěte mimo ni by měl být pouze řešením dočasným.

---

⁶ Srov. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁷ Srov. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Otázka nechtěných a opuštěných dětí je stará jak lidstvo samo. Již v době starověkého Řecka a Říma byl znám institut placených kojných, chův, opatrovnic a pěstounek. V době renesance v některých zemích byla běžná praxe svěřovat děti z městských rodin na dva roky najaté kojné. Pokrok ve vývoji nastal až koncem 18. století, kdy byly hromadně zřizovány nalezince soukromými iniciativami i státem. Placené kojné a chůvy jsou nazývány „pěstouny“ a pečují o děti z nalezinců mnohdy v nuzných podmínkách až šest let.⁸

V českých zemích v 19. století přicházely děti do pěstounských péčí přímo z pražského nalezince, vydržovaného zemským fondem, z kterého se platila i následná pěstounská péče. Původní požadavky kladené na výběr pěstounek nebyly často dodržovány, pěstounkami se tak stávaly ženy chudé, motivované k péči o dítě pouze odměnou, která jim za tuto práci náležela. Odměna měla sestupnou tendenci, čím starší dítě, tím méně peněz. Odměna zanikala automaticky v šesti letech věku dítěte a současně s ní končila i pěstounská péče. Pěstouni si mohli dítě ponechat ve své péči, ale pouze na své náklady. Tím se většina dětí vracela zpět do ústavu a přes pobyt v klášteře byly posílány do své domovské obce, kde mnohdy končily v pastoušce a chodily po žebrotě.⁹

V prvorepublikovém období pěstounská péče zaujímala významné postavení a byly rozlišovány čtyři typy:

- Pěstounská péče „nalezenecká“. Dítě bylo svěřováno do pěstounské péče nejčastěji oběma manželům do určitého věku dítěte. Tato péče přímo navazovala na pobyt dítěte v sirotčinci nebo nalezinci. Výběr pěstounů a dohled nad péčí byl dozorován ústavem na základě tzv. ústavního poručení.

---

⁸ Srov. Matějček, Z. a kol., Náhradní rodinná péče, Praha, Portál s.r.o., 1999, str. 25-26

⁹ Srov. Matějček, Z. a kol., Náhradní rodinná péče, Praha, Portál s.r.o., 1999, str. 27-28

- Pěstounská péče řízená a kontrolovaná úřady Okresní péče o mládež. Navazovala na stav z doby Rakouska-Uherska. Nový zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských z r. 1921 ukládal sociálním pracovníkům vyhledávat spolehlivé pěstouny, kteří by byli schopni zajistit dítěti řádnou výchovu.
- Pěstounská péče v tzv. koloniích. Vznikla na Moravě, ale rychle se šířila do Čech. Jednalo se o zakládání rodinných kolonií v určitých obcích, v okrese. Zde sociální pracovníci vyhledávali vhodné rodiny, do kterých by svěřili děti do pěstounské péče. Provádění kontrol i pomoc v případě potřeby bylo snazší pro blízkost sousedství.
- Pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny. Jednalo se o mimosoudní dohody, časem změněné ve svěřování dětí prarodičům nebo jiným příbuzným. Jako jediná forma přetrvala z doby první republiky až do sedmdesátých let.

K podstatným změnám došlo po druhé světové válce a zvláště po r. 1948. Nalezince se přejmenovaly na „ústavy péče o dítě“, zlikvidoval se dřívější propracovaný systém péče o ohrožené děti. Všechny formy pěstounské péče, kromě příbuzenské, byly v r. 1950 zrušeny. Obnoveny byly až v 80. letech.¹⁰

2.1 Formy pěstounské péče

Pokud zájem dítěte vyžaduje svěření do pěstounské péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte, může soud svěřit dítě do péče této fyzické osoby. Osoba příbuzná nebo blízká dítěti má přednost před jinou osobou. Podrobnosti jsou stanoveny v zákoně č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Stejný zákon rovněž stanoví svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu.¹¹

---

¹⁰ Srov. Matějček, Z. a kol., Náhradní rodinná péče, Praha, Portál s.r.o., 1999, str. 29-30

¹¹ Srov. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Pěstounská péče je zrušena jen z důležitých důvodů rozhodnutím soudu, ale vždy, požádali o to pěstoun.

Rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče předchází vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí, ten se zabývá vhodností konkrétní osoby pro výkon této péče.

Jestliže dítě na základě rozhodnutí soudu již bylo umístěno v některém zařízení, může orgán sociálně-právní ochrany dětí dočasně rozhodnout o svěřením dítěte do pěstounské péče osoby, která splňuje stanovené podmínky a má zájem se stát pěstounem. Dítě, jež není umístěno v ústavní výchově, může být tímto způsobem svěřeno do péče budoucích pěstounů pouze se souhlasem rodičů.¹²

Pěstoun je povinen přiměřeně vykonávat práva a povinnosti rodičů, musí o dítě osobně pečovat, zastupovat je a spravovat jeho záležitosti, ale jen v běžných věcech. Nemá k dítěti vyživovací povinnost. V případě rozhodnutí zákonného zástupce, která by mohla porušit zájem dítěte, může zažádat o rozhodnutí v této věci soud.

Dítě žijící ve společné domácnosti s pěstounem je povinno pomáhat zde podle svých schopností. Má-li vlastní příjem, má povinnost přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny.¹³

Pokud dítěti náleží příspěvek na úhradu potřeb podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, výživné stanovené soudem náleží státu. Je-li ovšem výživné vyšší než příspěvek, potom rozdíl mezi nimi patří dítěti a vyplácí se pěstounovi.

Přípravu fyzických osob vhodných stát se pěstouny nebo osvojiteli zajišťuje příslušný krajský úřad. K zařazení žadatele do evidence pro zprostředkování pěstounské péče nebo osvo-

---

¹² Srov. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹³ Srov. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

jení je časový rozsah přípravy nejméně 48 hodin, u osob pro pěstounskou péči na přechodnou dobu nejméně 72 hodin. Dále se musí všichni pěstouni podílet na zvyšování svých znalostí v oblasti péče a výchovy o dítě v ročním rozsahu 24 hodin.¹⁴

Do pěstounské péče na přechodnou dobu svěří soud dítě osobám v evidenci, pokud rodič nemůže ze závažných důvodů dítě vychovávat, popřípadě uplynula-li doba, za kterou může rodič dát souhlas s osvojením nebo uplynula-li doba po rozhodnutí soudu, kdy souhlas rodičů již není třeba. V těchto případech je soud povinen nejméně jednou za tři měsíce přezkoumat důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče. Tato pěstounská péče nesmí přesáhnout jeden rok. U sourozenců, kteří jsou umístováni ke stejnému pěstounovi postupně, se tato doba prodlužuje s každým novým umístěným sourozencem, nesmí však překročit rok u posledního umístěného dítěte.¹⁵

Při zajišťování osobní péče o svěřené dítě má právo pečující osoba i osoba v evidenci na poskytnutí dočasné nebo trvalé pomoci ohledně krátkodobé péče v případě, že pečující osoba je uznána dočasně práce neschopnou např. pro narození dítěte nebo při úmrtí osoby blízké. Má právo na zajištění pomoci v celodenní péči o děti nejméně 14 kalendářních dnů v roce. Dále je pěstoun povinen udržovat styk dítěte s rodiči, nestanovil-li soud jinak, vychovávat dítě podle individuálního plánu ochrany dítěte. Podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností osob pečujících jsou sepsána v uzavřené dohodě o výkonu pěstounské péče. Sjednávání této péče je vždy na dobu určitou. Kontrola plnění se provádí prostřednictvím orgánů, kteří tuto smlouvu s pečující osobou uzavřeli, a to minimálně jednou za dva měsíce osobním stykem s dětmi i s pěstouny. Dohoda může být úřadem vypovězena pro závažné nebo opakované porušování povinností ze strany pěstouna, pro neplnění dohody nebo pro odmítnutí přijetí dítěte bez vážného důvodu. Pěstoun má právo vypovědět dohodu kdykoli, a to bez udání důvodu.¹⁶

---

¹⁴ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹⁵ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹⁶ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

2.2 Dávky pěstounské péče

Hmotné zabezpečení pěstounské péče určují jednotlivé dávky, které jsou především ke krytí nákladů dětí, jež byly do pěstounské péče svěřeny. Samozřejmě se myslí i na odměnu pěstouna a další náklady s touto péčí spojené.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte se vyplácí osobě pečující na nezletilé nezaopatřené dítě, nejdéle však do dvacátého šestého roku jeho věku, jedná-li se i nadále o dítě nezaopatřené, žijící ve společné domácnosti s osobou pečující. Je-li dítě umístěno v zařízení pro péči o děti nebo je v péči jiné osoby, příspěvek pěstounovi nenáleží, protože není splněna podmínka plného přímého zaopatření. Příspěvek při ukončení pěstounské péče náleží zletilé osobě, která byla v pěstounské péči a nárok na příspěvek na úhradu potřeb zanikl. Jedná se jednorázovou částku ve výši 25.000,- Kč. Současná výše příspěvku je uvedena v následující tabulce č. 1:

Tabulka č. 1: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte za kalendářní měsíc¹⁷

věk dítěte	zdravé dítě	dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost)	dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost)	dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost)	dítě ve stupni IV (úplná závislost)
do 6 let	4500 Kč	4650 Kč	5550 Kč	5900 Kč	6400 Kč
od 6 do 12 let	5550 Kč	5650 Kč	6800 Kč	7250 Kč	7850 Kč
od 12 do 18 let	6350 Kč	6450 Kč	7800 Kč	8300 Kč	8700 Kč
od 18 do 26 let	6600 Kč	6750 Kč	8100 Kč	8600 Kč	9000 Kč

¹⁷ Zdroj Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zpracovala autorka

2.3 Odměna pěstouna

Odměna je vyplácena osobě pečující i osobě v evidenci, při pěstounské péči manželů je částka vyplácena pouze jednomu z nich. Je považována za příjem ze závislé činnosti. Při přerušení pěstounské péče na přechodnou dobu odměna nenáleží. Základní přehled odměn pěstouna uvádí tabulka č. 2. Ostatní možnosti zvýšení odměn pěstouna je zpracováno v zákoně 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (§ 47 odst. 2, 3, 4).

Tabulka č. 2: Odměna pěstouna¹⁸

8000 Kč	péče o jedno dítě
12000 Kč	péče o dvě děti
20000 Kč	péče alespoň o tři děti
	péče alespoň o 1 dítě se závislostí ve stupni II, III, IV
	osoba v evidenci, nepečující o žádné dítě
24000 Kč	Péče alespoň o 1 dítě na přechodnou dobu se závislostí ve stupni II, III nebo IV

2.4 Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Náleží pěstounovi pečujícímu nejméně o 3 děti, který vozidlo nebude používat k výdělečné činnosti. Poskytuje se až do výše 70 % pořizovací ceny vozidla, nejvýše však 100000 Kč. Za posledních 10 let nesmí součet příspěvků přesáhnout 200000 Kč.¹⁹

2.5 Příspěvek při převzetí dítěte

Jedná se o jednorázovou formu příspěvku pro pěstouna při převzetí dítěte, hlavně na nákup potřebných věcí pro dítě přicházející do nové rodiny. I když je dítě umístěno do péče stej-

¹⁸ Zdroj Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zpracovala autorka

¹⁹ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

ného pěstouna opakovaně, příspěvek se vyplácí pouze jednou. Přesnou výši příspěvku uvádí tabulka č. 3.

Tabulka č. 3 – Příspěvek při převzetí dítěte²⁰

dítě do 6 let	8000 Kč
dítě od 6 do 12 let	9000 Kč
dítě od 12 do 18 let	10000 Kč

2.6 Shrnutí

Zákonná úprava upřednostňuje péči o děti v jejich biologických rodinách nebo v náhradních pěstounských rodinách. Z těchto důvodů se v průběhu několika let plánuje zrušení dětských center a dětských domovů pro děti do tří let. Ty by měly být nahrazeny pěstounskou péčí na přechodnou dobu (profesionální pěstounskou péčí). Když uvážíme, že tento druh pěstounské péče může být vykonáván pouze jeden rok, vyvstává zde základní otázka – podaří se sociálním pracovníkům orgánu sociálně-právní péče za tuto dobu rodinu patřičně sanovat nebo bude muset dítě přejít do další pěstounské péče na přechodnou dobu? Některé zahraniční průzkumy, kde je podobný systém, již potvrdily střídání rodin dětmi v průměru pětkrát. Proti tomu je ústavní výchova relativně stabilním prostředím.

V rámci transformace celého systému péče o děti by se dala pěstounská péče v budoucnu vnímat jako zaměstnání, ne jako poslání. Hlavní motivací by již nemusel být zájem o děti, které nemají vlastní rodinu, ale motivace finanční.

Jednou z povinností pěstounů je průběžné vzdělávání. Tato povinnost se týká všech pěstounů, tzn. i rodinných příslušníků – babiček, dědečků apod. Do jaké míry je toto realizovatelné, ukáže až čas. Další z povinností je udržování co nejužších kontaktů s biologickou rodinou dítěte. Samozřejmě, že určitý stupeň vzdělanosti a kontakt s biologickou rodinou je přínosem pro dítě, ale nebude to zbytečně odrazovat budoucí zájemce o pěstounskou péči?

---

²⁰Zdroj Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zpracovala autorka

Zanedbatelný není ani nárůst administrativy pro pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zvláště pokud stát nebude mít dostatek prostředků na zvýšení jejich počtu.

3 ÚSTAVNÍ PÉČE

V případě, kdy rodina z jakýchkoliv důvodů naprosto selhává a svěření dítěte do pěstounské péče nebo osvojení není možné, můžeme zvolit některé z kolektivních výchovných zařízení. Dlouholetou tradici mají zvláště dětská zdravotnická zařízení, v resortu školství jsou to dětské domovy a v resortu sociálních věcí ústavy sociální péče.

O dítě nepečuje konkrétní osoba, ale instituce se svými zaměstnanci, roli rodičů zde částečně zastupují vychovatelé. Sociální pracovníce je takovým opatrovníkem na dálku. Do ústavu se umísťují různě hendikepované děti, pro něž se stává toto zařízení dočasně nebo trvale náhradou domova.

3.1 Historie

Ústavy mají svou tradici již od dob starého Egypta. Tam se jednalo o léčebné ústavy, ve kterých se shromažďovali nemocní a lékaři. V Řecku a v Římě vznikají tzv. iatreia pro krátkou hospitalizaci nemocných. V antice se nechtěné hendikepované děti zabíjely nebo se z nich stávali otroci. K dospělým jedincům byla tehdejší společnost tolerantní.

Teprve s křesťanstvím se začaly zakládat různé útulky a sirotčince, mnohdy navazující na kláštery. Způsob klášterního života se v mnohém podobal životu na středověkých univerzitách. Přelom nastává s kodifikací tzv. domovského práva Ferdinandem I., v něm se ukládá obci pečovat o své chudé. Tím se staly obce dalšími zřizovateli „ústavů“ pro lidi bez rodinného zázemí.²¹

Žádný z jichž zmiňovaných institutů se nezabýval péčí o lidi duševně nemocné, kteří se volně pohybovali ve společnosti. Tento problém se začíná řešit až na počátku 18. století, kdy jsou zřizovány velké ústavy pro mentálně retardované, duševně nemocné, kriminální osoby. Ti všichni tehdejší společnost ohrožovali, protože neuznávali potřebu pracovat nebo

---

²¹ Srov. Matoušek, O., Ústavní péče, Sociologické nakladatelství, Praha, 1995, str. 25 - 30

pracovat nemohli.. S průmyslovou revolucí se využívá těchto lidí jako levné pracovní síly. Církev ztrácí svou výsadní pozici v této oblasti, do popředí se dostává stát, který ústavy zřizuje i specializuje. Některé profílance ústavů z 19. století takto přetrvávají dodnes.²²

Zpočátku dětská zařízení ve zdravotnictví – kojenecké ústavy, dnes dětská centra, sehrála významnou úlohu v preventivní pediatrické péči. Důvodem k umístění byly hlavně zdravotní důvody, např. nízká porodní hmotnost dítěte. V šedesátých letech nahradí důvody zdravotní sociální. Díky materiální stimulaci rodin se situace zklidňuje a v osmdesátých letech převládá umístění dětí postižených, opuštěných. Tento trend přetrvává dodnes.

3.2 Výchovní opatření

Předchází nařízení ústavní výchovy a rozhoduje o nich obecní úřad obce s rozšířenou působností v zájmu řádné výchovy dítěte. Přes napomenutí dítěte a osob odpovědných za výchovu a stanovení dohledu nad dítětem může uložit dítěti i rodičům využití odborné poradenské pomoci nebo zákaz navštěvovat určitá místa, provádění určitých činností.

Pokud žádné z těchto opatření nevedou k nápravě, odebere dítě z péče rodičů dočasně soud, který uloží dítěti pobyt v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo ve středisku výchovné péče, a to nejdéle na dobu tří měsíců. Vždy při tom dbá, aby umístění bylo co nejbližší osobám blízkým.

Ve zcela výjimečných případech soud tuto dobu prodlouží až na šest měsíců. Doby pobytu v jednotlivých zařízeních se sčítají, tím by se mělo zabránit odloučení dítěte od rodičů víc, než je nutné.²³

---

²² Srov. Matoušek, O., Ústavní péče, Sociologické nakladatelství, Praha, 1995, str. 25 - 30

²³ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

3.3 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Děti jsou umístovány rodičem nebo soudem, zvláště z důvodu krize. V zařízení se sice provádí výkon ústavní výchovy, přesto nepatří do resortu školství. Dalo by se říci, že nemají svůj resort. Placena jsou prostřednictvím dávek státní sociální podpory.²⁴

3.4 Ústavní výchova

Ústavní výchovu soud nařizuje v případě, že předchozí výchovná opatření nebyla dostatečně účinná nebo rodiče výchovu ze závažných důvodů nemohli zajistit. Nemusí předcházet jiné výchovné kroky, když se jedná o zájem nezletilého. Dítěti rozumově vyspělému je dán prostor pro vyjádření názoru na nařízení výchovného opatření. Tři roky je doba, na jakou lze ústavní výchovu nejdéle přikázat. Může se opakovaně prodlužovat, ale vždy maximálně na tři roky. Pouze při dosažení zletilosti dítěte je doba zkrácena na jeden rok.²⁵

Než soud nařídí ústavní výchovu, je povinen zvážit možnosti umístění dítěte do náhradní rodinné péče či do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Těmto institutům je dávana vždy přednost. Při umístění nezletilého do ústavní nebo ochranné výchovy určí soud i rozsah vyživovacích povinností rodičů.

Aby nezletilý neplnil nařízení ústavní výchovy déle než je nutné, dochází nejméně jednou za půl roku k přezkoumání tohoto výnosu. Soud může rozsudek zrušit a dítě svěřit do náhradní rodinné péče, pokud důvody pro nařízení ústavní výchovy pominuly.²⁶

Pracovníkům obecního úřadu obce s rozšířenou působností, kteří jsou pověřeni dohledem nad prováděním ústavní péče, se ukládá alespoň jednou za tři měsíce navštívit rodiče dítěte i dítě samo kvůli zhodnocení jeho rozvoje a přetrvávajícím důvodům pro pobyt v zařízení. Úředník má právo s dítětem hovořit o samotě a nahlížet do osobního spisu dítěte vedeného

---

²⁴ Srov. http://nahradnirodina.cz/ustavni_pece.html, dne 1. 4. 2013

²⁵ Srov. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

²⁶ Srov. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

zařízením. V případě, že zjistí porušení povinností zařízení vůči dítěti, je povinen o této skutečnosti informovat nadřízené instituce i soud.²⁷

Zařízení pro výkon ústavní výchovy případně ochranné výchovy zajišťují péči dětem s mentálním, tělesným, smyslovým postižením, případně s jejich různými kombinacemi, s nařízeným předběžným opatřením, ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou, většinou od tří do osmnácti let věku. Poskytují pomoc rodinám umístěných dětí při nácviu rodičovských dovedností i rodinnou terapii, speciálně pedagogické a psychologické služby. Děti jsou v plném přímém zaopatření nejdéle do 26 let, a to pokud se připravují na budoucí povolání. Při přerušení pobytu zajistí tyto potřeby osoby, u kterých dočasně pobývají. Dále zařízení poskytují specifické potřeby výchovné a vzdělávací. Ty vypovídají o náročnosti zaopatření. Přesná organizace činností souvisejících s výchovou a vzděláváním je obsažena ve vnitřním řádu zařízení. Základní organizační jednotkou v zařízení je rodinná nebo výchovná skupina, počet dětí ve skupině závisí na typu zařízení.²⁸

3.5 Typy zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy

Dětské domovy pro děti do tří let věku

Děti umístěné do tohoto typu zařízení jsou zpravidla týrané, zneužívané, zanedbávané, ohrožené ve vývoji díky zdravotnímu postižení nebo nevhodnému sociálnímu prostředí. Pobyt dítěte je hrazen osobou povinnou výživou k dítěti. Jedná se o zdravotnické zařízení, zřizovatelem jsou kraje nebo magistráty.²⁹

Diagnostický ústav

Na základě potřeb jednotlivých dětí plní funkci diagnostickou, vzdělávací, terapeutickou, výchovnou a sociální, organizační a koordinační. Na těchto základech zpracovává komplexní

---

²⁷ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

²⁸ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

²⁹ Srov. Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů

vyšetření dítěte a program rozvoje osobnosti. Spolupracuje s orgány sociálně-právní ochrany dětí při výběru dětí vhodných pro pěstounskou péči nebo osvojení. Pro přijetí dítěte je důležité soudní rozhodnutí a písemné vyjádření lékaře o současném zdravotním stavu nezletilého. Vyšetření probíhá zpravidla 8 týdnů, na základě výsledků je dítě umístěno v dalším zařízení. Ne vždy je nutné dítě vyšetřit v diagnostickém ústavu, zvláště jedná-li se o děti mladší 6 let, děti vyšetřené v jiných zařízeních nebo děti bez výchovných problémů. Při zjištění nutnosti diagnostického vyšetření u těchto dětí se tak provede dodatečně, a to přímo v zařízení, kam bylo dítě umístěno.

Každý diagnostický ústav spravuje určený územní obvod a metodicky řídí dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy v tomto obvodu. Alespoň jednou za půl roku provede odborný pracovník diagnostického ústavu v součinnosti s kmenovým zařízením zhodnocení výsledků výchovné péče jednotlivých dětí. Všechny diagnostické ústavy České republiky udržují vzájemné kontakty z důvodu prostupnosti sítě.³⁰

Výchovná skupina čítá 4 až 8 dětí rozličného věku a pohlaví, sourozenci jsou zpravidla umístěováni ve stejné skupině. V každém diagnostickém ústavu jsou nejméně 3 výchovné skupiny, které provádí komplexní vyšetření dětí. Mimo to zde mohou být zavedeny další výchovné skupiny pro jiné účely péče o děti. Skupiny mohou být rozlišeny podle pohlaví nebo věku. Děti, které plní povinnou školní docházku, navštěvují školu zřízenou v rámci diagnostického ústavu.

Přemístění mezi zařízeními je možné jen se souhlasem příslušného diagnostického ústavu, po předběžném vyrozumění zákonných zástupců a orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Vždy je přihlíženo k tomu, aby umístění bylo co nejbližší bydlišti osobám blízkým.³¹

---

³⁰ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

³¹ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

O všech umístěních a přemístěních dítěte je diagnostický ústav povinen zpravit soud, a to do 3 pracovních dnů. Diagnostický ústav se také stará po nezbytně nutnou dobu i o děti zadržené na útěku od osob odpovědných za výchovu. Zřizovatelem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

Dětský domov

Do dětských domovů jsou přijímány děti většinou od 3 do 18 let bez závažných výchovných problémů. Děti navštěvují školy, jež nejsou součástí zařízení. Výjimečně zde mohou být umístovány i nezletilé matky se svými dětmi. Rodinná skupina plní funkci výchovnou, vzdělávací a sociální, zpravidla čítá 6 až 8 dětí. Zřizovatelem dětských domovů jsou krajské úřady.³²

Dětský domov se školou

Do dětského domova se školou jsou umístovány děti s nařízenou ústavní výchovou nebo předběžným opatřením a uloženou ochrannou výchovou. Důvodem mohou být vážné poruchy chování, trvalá nebo přechodná duševní porucha vyžadující léčebně výchovnou péči. Věk dětí se pohybuje v rozmezí od 6 let po ukončení povinné školní docházky.

Pominou-li důvody zařazení dítěte do školy při dětském domově se školou, podá ředitel tohoto zařízení žádost o umístění dítěte ve škole mimo kmenové zařízení. Při přetrvávání výchovných problémů i po ukončení povinné školní docházky, kdy studium na střední škole mimo zařízení domova není možné, může být dítě přeřazeno do výchovného ústavu, aby mohlo pokračovat v dalším vzdělávání.

---

³² Srov. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Výchovná skupina zabezpečuje péči o 5 až 8 dětí, u nichž bere ohled na výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby. Zřizovatelem zařízení je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.³³

Výchovný ústav

Ve výchovném ústavu je zajištěna péče pro děti starší 15 let, které mají závažné poruchy chování a byla jim nařízena ústavní výchova nebo předběžné opatření, popřípadě uložena ochranná výchova. Jejich klientkami jsou i nezletilé matky se svými dětmi nebo nezletilí, kteří potřebují výchovně léčebnou péči.

Z důvodů velmi závažných poruch chování, které mají za následek uložení ochranné výchovy, může být do tohoto typu zařízení umístěno i dítě starší 12 let. Pouze výjimečně mohou mít v péči dítě starší 12 let s nařízenou ústavní výchovou. Počet dětí ve výchovné skupině je v rozmezí mezi 5 až 8 dětmi. Zřizovatel je stejný jako u dětského domova se školou.³⁴

Domov pro osoby se zdravotním postižením

Mezi hlavní úkoly náleží zajistit pomoc klientům v jejich fyzické i psychické soběstačnosti. Ti mají právo přijímat služby v nejpřirozenějším prostředí.

V domovech se umisťují osoby se sníženou soběstačností, jež jsou zdravotně postižené, a proto potřebují pomoc jiných osob. K základním činnostem patří poskytování stravy, ubytování, pomoc s osobní hygienou a dalších běžných úkonech spojených s péčí, pomoc při obstarávání osobních záležitostí, výchovné a vzdělávací činnosti, aktivizační činnosti.

---

³³ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

³⁴ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Dětem v těchto domovech je poskytnuto osobní vybavení a drobné věci pro osobní potřebu a další služby spojené s jejich potřebami. Předběžné opatření nebo ústavní výchova jsou vykonávány s přihlédnutím ke specifickým potřebám těchto osob.³⁵

3.6 Společná ustanovení pro zařízení

V dětském domově a dětském domově se školou mohou být zřízeny nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných nebo výchovných skupin. Nižší počet dětí ve skupinách je možný pouze s rozhodnutím zřizovatele, ten si musí být vědom zvýšených výdajů na činnost zařízení.

V zařízeních pro výkon ochranné výchovy by měly být speciální stavebně technické prostředky, které by zabránily dětem v útěcích. Z rozhodnutí ředitele je zde možné používat i audiovizuální systémy pro kontrolu okolí budov, ve vnitřních prostorech pouze tam, kam děti nemají přístup, dále pro kontrolu chodeb, oddělených místností. Používání audiovizuální techniky schvaluje ministerstvo, o využívání této techniky musí být předem informováni děti i zaměstnanci zařízení.³⁶

Ochranná výchova není realizována pouze v takovémto typu zařízení. Většina dětí školního věku s uloženou ochranou výchovou je umístěna v dětských domovech se školou. Citovaným vybavením disponují pouze zařízení pro extrémní poruchy chování (tzv. EPCHO).³⁷

3.7 Úhrada péče, kapesné

Pobyt dětí v těchto zařízeních hradí zákonní zástupci rovným dílem prostřednictvím příspěvku na úhradu péče. Pokud má dítě pravidelný vlastní příjem, je podílníkem v hrazení i

---

³⁵ Srov. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

³⁶ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

³⁷ vlastní zkušenost autora

tohoto příspěvku. Zařízení rovněž náleží přídavek na dítě. V případě, že není vyplácen, navýší se příspěvek o 30 %. Rodičům pobírajícím dávky pomoci v hmotné nouzi není příspěvek vůbec stanoven. Snížení příspěvku je možné z důvodu útěku dítěte nebo jeho dovolenky.

Kapesné je stanoveno na základě počtu dní, kdy je dítě přímo v péči zařízení. Snižuje se o dny strávené na dovolence, útěku, ve výkonu vazby nebo trestu.³⁸

Tabulka č. 4 – Příspěvek na péči³⁹

věk dítěte	příspěvek - celkem	příspěvek – 1 rodič
do 6 let	1098 Kč	549 Kč
od 6 do 10 let	1263 Kč	631,50 Kč
od 10 do 15 let	1428 Kč	714 Kč
starší 15 let	1592 Kč	796 Kč

3.8 Středisko

Jeho působnost je upravena zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, i když přímo neplní formu ústavní péče. Dříve byl používán název středisko výchovné péče.

Poskytuje hlavně poradenské, terapeutické, diagnostické a vzdělávací služby klientům. Těmi mohou být nezletilé i zletilé děti s poruchami chování, rodiče, pracovníci orgánů

³⁸ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

³⁹ Zdroj Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zpracovala autorka

sociálně-právní ochrany dětí, pedagogičtí pracovníci. Formy služeb jsou rozmanité od terénní k ambulantní přes celodenní až k internátní, která nepřesahuje 8 týdnů. Požádat o služby může i sám klient. Některých služeb může každý klient však využít pouze dvakrát do roka - jedná se o služby celodenní a internátní, ty jsou hrazeny zpravidla před přijetím klienta. Péče o klienty je prováděna na základě smlouvy nebo z nařízení soudu.⁴⁰

3.9 Shrnutí

Děti umístěné v ústavní péči jsou ve velké míře sociálně narušené, čímž rozumíme, že porušují práva ostatních lidí a zákony státu. Takové chování se nazývá kriminální, případně delikventní. Kořeny může mít v osobnosti člověka, ale může vyplývat i z důvodů, které jsou součástí uspořádání společnosti.

Velké počty dětí v ústavní péči v naší republice kritizovaly některé mezinárodní instituce: Úřad vysoké komisařky OSN pro lidská práva, Dětský fond OSN a Evropská komise. Následné schválení zákonů týkajících se této problematiky může vyvolat obavy z rušení dětských center a dětských domovů pro děti do tří let. Další obavou je nedostatek pěstounů. Mohlo by se stát, že nebudeme mít ani ústavy, ani pěstouny.

Dětská centra nejsou jen domovem pro nejmenší děti, ale jsou i institucí léčebnou, jež je v řadě případů nenahraditelná.

---

⁴⁰ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

PRAKTICKÁ ČÁST

4 PŘÍPADOVÉ STUDIE

Pro praktickou část bakalářské práce jsem si zvolila případové studie vypracované formou kvalitativního výzkumu.

Jednotlivé případové studie obsahují osobní anamnézu, rodinnou anamnézu a případné události, jež mohly stav ovlivnit. Snažila jsem se zachytit osobnostní zvláštnosti dětí k pochopení jejich životní dráhy. Usilovala jsem o objasnění některých rodinných vztahů, pozornost jsem zaměřila i na otázky vlivu pěstounů v náhradní rodinné péči. Studie jsou zpracovány s ohledem na zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Obsahem jsou pouze stěžejní informace, vynechány byly identifikační údaje a informace, které nejsou pro účely této práce podstatné.

4.1 Katka, věk 13 let

Děvče pochází z prvního těhotenství. Při jejím narození bylo otci 17 let, matce 19 let. Fyziopsychický vývoj – pásmo lehkého defektu. Dva mladší sourozenci – děvče 12 let, chlapec 10 let.

Dívka pocházela sice z manželské, ale neharmonické rodiny. Otec požíval v nadměrné míře alkoholické nápoje, matku opakovaně bil. Rodiče se rozvedli a děti si rozdělili. Nejstarší ze sourozenců (uváděná dívka) byla svěřena do péče otci, její dva sourozenci byli svěřeni do péče matky.

Oba rodiče si brzy našli další partnery. Otec žil ve společné domácnosti s nezletilou a s družkou, která měla rovněž dítě z předchozího vztahu. Uzavřeli spolu manželství a narodilo se jim dítě. Otec preferoval obě manželčiny děti před nezletilou, která citově strádala. Matka se svým přítelem udržovali celou domácnost ve značném nepořádku. Děti zanedbávala – odhlásila je z mateřské školy, doma je nechávala samotné, hladové. Nejmladší ze sourozenců (chlapec) byl osvojen a jeho sestra byla umístěna do dětského domova.

Obě sestry se v tomto dětském domově sešly, a to v roce 1984, kdy sem byla administrativně umístěna i starší ze sester. Obě byly v roce 1987 svěřeny do osvojení (zrušitelného) manželskému páru. Děvčata měla být svěřena pouze do pěstounské péče, ale manželé si vynutili osvojení. Došlo ke změně příjmení. V roce 1988 zažádali manželé o zrušení osvojení ke starší z děvčat. Později návrh vzali zpět, protože se obávali, že by museli vrátit obě děvčata. Mladší z děvčat nepatřilo také k nejhodnějším, ale na rozdíl od starší bylo podřídivější a dařilo se jí plnit očekávání pěstounů. Tím došlo k výraznému nadřazení jednoho dítěte nad druhým. Starší dívka byla dlouhodobě citově deprivovaná, neurotizovaná nepřátelsky zaměřeným náhradním rodinným zázemím. Byla v evidenci pedopsychiatra a hospitalizována v psychiatrické léčebně pro poruchy chování. Osvojitelé se snažili dívky zbavit. V roce 1991 byla osvojiteli umístěna do dětského diagnostického ústavu. Přerušili s nezletilou veškeré kontakty a zažádali o zrušení osvojení k její osobě. Po diagnostickém vyšetření byla nezletilá umístěna do dětského domova, kde pobývala již v minulosti. V patnácti letech byla přemístěna do výchovného ústavu, důvodem byly výchovné problémy v dětském domově a nemožnost vyučít se v civilním učilišti.

4.2 Patrik, věk 15 let

Chlapec pochází z prvního těhotenství. Při narození bylo otci 22 let, matce 20 let. Fyziopsychický vývoj – LMD, vrozená vývojová vada.

Nezletilý se narodil mimo manželství, ani jeden z rodičů neprojevil zájem se o syna postarat, proto byl ihned po narození umístěn do kojeneckého ústavu. V roce 1998 byl svěřen do dočasné pěstounské péče se souhlasem matky, za rok na to jim byl svěřen do pěstounské péče. V roce 2003 přijal příjmení pěstounů. V rodině byly ještě další děti s kombinovanými vadami. V roce 2008 byly všechny děti umístěny do ústavu sociální péče, pěstouni byli podezřelí z týrání svěřených osob. Podnět k trestnímu stíhání pěstounů podaly dvě ze svěřených dětí. Důvodem byla nespokojenost dětí s výchovným režimem pěstounů.

Ještě téhož roku byl nezletilý přemístěn do dětského diagnostického ústavu pro výchovné problémy v předešlém zařízení. Zbylé děti z pěstounské rodiny byly ponechány v ústavu sociální péče. Nezletilý byl v dětském diagnostickém ústavu značně dominantní vůči ostatním dětem, jeho chování bylo afektivně dráždivé se sklony k agresivitě.

V předcházejícím zařízení měl opakované problémy s nadměrnou konzumací alkoholu, která v jednom případě vedla až k otravě, byl vášnivý kuřák marihuany. Fyzicky napadl tělesně postiženého chlapce.

Pěstouni jej navštěvovali každý týden v diagnostickém ústavu (vždy byli pod dozorem), a to až do doby, než se o chlapce začala zajímat jeho biologická matka. Z tohoto zájmu byl chlapec zpočátku vykolejený.

Během diagnostického pobytu se dopustil celkem 12 útěků, ke kterým nabádal i ostatní děti. Pro pedagogický personál byl velmi těžko zvladatelný. Po diagnostickém pobytu byl umístěn do dětského domova co nejbližší k místu bydliště matky, aby jej mohla často navštěvovat a utužily se vazby mezi nimi. Byl předpoklad, že matka si zažádá o vrácení syna zpět do své péče. Po umístění chlapce v dětském domově matka ve svých kontaktech ochladla, o svěřením do své péče nezažádala. Chlapcovo chování se v zařízení dětského domova vůbec nezměnilo, naopak se zhoršilo, proto byl po půl roce umístěn ve výchovném ústavu.

4.3 Denisa, věk 13 let

Dívka pochází z druhého těhotenství. Při narození bylo otci 27 let, matce 25 let. Fyziopsychický vývoj – LMD.

Děvče pocházelo z rozvedeného manželství. Po narození byla svěřena do péče matky. Ta ji týrala a stále ji opouštěla, proto byla nezletilá umístěna v kojeneckém ústavu. Matka za své jednání byla odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Ve dvou letech byla dívka svěřena do pěstounské péče prarodičům z otcovy strany. Vlastní otec propadl alkoholu, o děvče se téměř nezajímal, na výchově se nepodílel. Občas se s nezletilou setkal za doprovodu dědečka, babička se synem nekomunikovala.

Od 10 let byla babičkou opakovaně umístěna ve středisku výchovné péče. Babička udávala výchovné problémy ve smyslu nerespektování její osoby – neplnění jejich požadavků. Ve střediscích výchovné péče bylo její chování vzdorovité, neposlušné. Měla tendence k prosazování svých zájmů. Ve 12 letech byla poprvé hospitalizována po požití marihuany. Za rok na to byla hospitalizována opět, tentokrát žádné návykové látky nebyly prokázány. Zřejmě chtěla uniknout z dosahu výchovné autority své babičky. Bylo soudně vydáno předběžné opatření a dívka byla umístěna do dětského diagnostického ústavu.

Dívka byla sociálně méně zdatná, frustrační tolerance byla snižena. Zklamání pak mohlo vyvolávat nepřiměřené reakce, které babička nedokázala pochopit. Dívka nebyla dostatečně sycena v oblasti citové – šlo o subdeprivaci. Vývoj osobnosti byl disharmonický, negativní genetické vlivy, výrazné deprivace v raném dětství. Přetrvávalo značně snížené sebepojetí. Sociálně nebyla obratná, z pohledu jiných dětí sociálně neatraktivní. V průběhu pobytu byla bez významných výkyvů v respektování autorit.

Následně byla umístěna do dětského domova. V průběhu pobytu byla několikrát na dovolence u prarodičů, předčasné návraty do domova nebyly výjimkou. Po půl roce se vrátila do péče prarodičů. Babička její výkyvy v chování byla schopna akceptovat jen šest dnů, potom požádala o její opakované umístění v dětském domově. Babička ani vnučka nebyly schopny najít společnou řeč – neustálé výčitky a hysterické projevy. Jediný, kdo jejich rozepře mírnil, byl dědeček, ten ale náhle zemřel. Všechny následující návštěvy u babičky probíhaly podle stejného scénáře. Vždy byl důvod ke kritice a urážkám vnučky, ta se z návštěv stále častěji vracela předčasně. Později jejich rozpory došly tak daleko, že babič-

ka jezdila za vnučkou jenom na návštěvy, ale i na těch se stačily rozhádat. Kontakt s rodinou se postupně zužoval na krátká telefonická zavolání, na dovolenky již nejezdila.

V dětském domově se chovala ke všem drze, kradla dětem drobné předměty, nebyla oblíbená. Tento svůj neúspěch se snažila korigovat známostmi se staršími muži za účelem získání peněz. Opakovaně byla hospitalizována na dětské psychiatrii pro sebepoškozování. Její chování bylo hlavně v civilní škole nezvladatelné, po vyloučení ze školy zažádal dětský domov o přeřazení děvčete do výchovného ústavu.

4.4 Kateřina, věk 10 let

Dívka pochází z prvního těhotenství. Při narození bylo otci 35 let, matce 36 let. Fyziopsychický vývoj – LMD.

Matka nezletilá byla bezdomovkyně, která dlouhodobě nebyla schopna zajistit péči o nezletilou děvče, proto byla umístěna do ústavního zařízení. Otec se o nezletilou nikdy nezajímal, jeho pobyt se nepodařilo zjistit.

Dívka byla svěřena do pěstounské péče manželům, kteří byli shledáni osobami způsobilými pro výkon pěstounské péče. Vztahy mezi nimi a nezletilou byly na dobré úrovni, oba byli zdraví, bezúhonní.

Pěstounská péče byla zpočátku bezproblémová, nezletilá se v rodině pěstounů dobře adaptovala. První problémy nastaly až po roce společného soužití. Pěstounka si začala stěžovat na malý respekt ze strany nezletilé, na její drzost. Její manžel měl na chování nezletilé rozdílný názor. Celá rodina začala spolupracovat s psychologem.

Ani po roce se situace nezlepšila a pěstouni požádali o sepsání návrhu na zrušení pěstounské péče. Pěstounka nezvládala výchovu nezletilé, měla pocit, že se nezletilá staví mezi ni a jejího manžela. Jejich vzájemná komunikace díky tomu vážla, byly mezi nimi velké spory. Pěstoun sám naznal, že situace v rodině je natolik vyhrocená, že by nebylo dobré, aby nezletilá zde déle setrvala. Pěstounka deklarovala psychickou a emoční vyčerpanost, oba se shodli na tom, že situace je kritická.

Chování ve škole bylo v pořádku, nic nenasvědčovalo o takové situaci doma. Nezletilá si sama uvědomovala zhoršenou situaci v rodině, chtěla v rodině zůstat, ale nevěřila tomu, že by něco mohlo změnit její komunikaci s pěstounkou.

Od podání návrhu na zrušení pěstounské péče se situace nadále vyhrocovala, pěstounka nezletilou neslušně titulovala, vyhrožovala jí zabitím, brala jí její věci. Děvče se ze strachu před pěstounkou schovávalo. Chování nezletilé vnímala pěstounka jako provokaci a reagovala nepřiměřeně, nebyla schopna řešit situaci bez nadměrného afektu.

Pěstoun naznal, že za daných okolností by on sám nebyl schopen pěstounskou péči vykonávat a převezl dívku do krizového centra. Soud po zvážení celé situace vydal předběžné

opatření a umístil děvče do dětského domova. Její situace se tím částečně stabilizovala, u pěstounů zatím ke stabilizaci nedošlo – kontakt s nezletilou neudržují.

4.5 Shrnutí

Citová deprivace u dětí v ústavních zařízeních je jeden z hlavních argumentů pro snížení jejich počtu v těchto zařízeních a umístění těchto dětí do náhradní rodinné péče. Všichni výchovní pracovníci zařízení se jí snaží kvalitními postupy co nejvíce minimalizovat. Ale v jisté míře bude existovat vždy. Podobné je to i s výchovou dětí v ohrožujícím, nemilujícím a nepodnětném prostředí některých rodin ať biologických či pěstounských.

Případovými studii jsem chtěla přiblížit složitost a náročnost výchovy několika dětí, pro které umístění do pěstounské péče nebylo tím nejlepším řešením. Na nejedno úskalí jejich výchovy ukazuje i sám fakt přemístování těchto nezletilých do zařízení s přísnějším režimem.

Samozřejmě, že na základě uvedených čtyř případových studií nelze vyvozovat závěry, neboť jsou pouze ilustrativní. Lze ale usoudit, že i ústavní péče má své nezastupitelné postavení v celém systému náhradní péče. Selže-li totiž pěstounská péče, dítě se nemůže ocitnout bez jakéhokoliv zabezpečení.

ZÁVĚR

Pro dítě je nejlepší funkční rodina a ústavní péče je až poslední možné řešení. Mezičlánkem by měla být náhradní rodinná péče, kterou podporují i nově vzniklé zákony. Transformace péče o děti nezasahuje pouze do jednoho resortu, ale hned do tří. Nejaktivnějším členem je ministerstvo práce a sociálních věcí. Jeho záměr zrušit dětská centra a dětské domovy, kde jsou nyní děti do tří let, a postupně transformovat dětské domovy, do nichž by neměly být přijímány děti do sedmi let, nesvědčí o kvalitní připravenosti. Podstatnou otázkou je dostatek kvalitních pěstounů, kteří by měli nahradit tato zařízení. Podle průzkumů ministerstva je potřeba najít zhruba 500 pěstounů do roku 2014, aby nemusely být umísťovány do ústavní péče děti ve věku do tří let. Na posledním setkání dětských domovů v rámci Jihomoravského kraje, které se konalo v březnu tohoto roku, bylo prezentováno, že žádný závratný příliv pěstounů na přechodnou dobu se nekoná. Na celý kraj byly pouze dvě pěstounky, v jednotlivých českých krajích po jedné a někde ani to ne. Lépe na tom byla severní Morava, tam jich bylo deset.

Další otázkou je sama připravenost pěstounů. Přechod dětí z ústavní péče do náhradní rodinné péče má svá rizika. Někteří pěstouni nebudou připraveni na příchod dětí ze zcela jiného světa, který je pro ně neznámý, cizí. Důvodem k neúspěšné integraci dětí v náhradní rodině může být vyhledávání rizikových skupin, útěky z rodiny, později i toulky. Následovat může zpětné umístění do ústavní péče. Podobnou komplikací by mohlo být udržování co nejužšího kontaktu dětí s původní rodinou. Nemám na mysli jen zasahování biologické rodiny do výchovy pěstounů, jedná se např. o návštěvy rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody. Každá tato návštěva bude mít psychický, ale i ekonomický dopad na pěstounskou rodinu.

V kapitole o pěstounské péči jsem se zmínila o povinnosti pěstounů se vzdělávat. Toto se vztahuje na všechny pěstounské péče, tedy i ty mezi rodinnými příslušníky. Není zde žádná zmínka o prominutí této povinnosti třeba prarodičům dětí.

Se zavedením pěstounské péče na přechodnou dobu pouze na dobu 1 roku mohou nastat také zbytečné problémy. Pokud se nám nepodaří rodinu za tak krátkou dobu dostatečně

sanovat, nezbude než dítě umístit do další pěstounské péče. V původním návrhu zákona byla tato doba tříletá, jejím zkrácením se ještě více zkomplikuje práce již tak přetíženým sociálním pracovníkům.

Ve všech zařízeních vykonávajících ústavní péči dochází postupně k transformacím podle měnící se legislativy v péči o děti. Současnému trendu se musela přizpůsobit i tato zařízení. Mnohé dětské domovy a dětské domovy se školou realizují tzv. prodlouženou péči v rámci svého zařízení nebo ve svých startovacích bytech. Striktní limit sedmi let nemusí být ku prospěchu dětí, některé tuto péči potřebují déle. Postupně jich zřejmě bude ubývat, ale nějaké budou existovat.

RESUMÉ

Bakalářská práce na téma „Pěstounská péče versus ústavní péče – komparace, současné pojetí“ obsahuje tři kapitoly v teoretické části a jednu v části praktické.

První část teoretického bloku se zabývá náhradní rodinnou péčí, jejími základními formami. Specifikuje podmínky vzniku jednotlivých typů náhradní rodinné péče – svěřeni do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, osvojení, poručenství, pěstounská péče.

Druhá část charakterizuje pěstounskou péčí s její historií, její jednotlivé typy a formy. Zmíněny jsou některé dávky vyplácené v pěstounské péči.

Obsahem třetí části bloku je rozpracování ústavní péče s odkazem na její vznik. Zmíněny jsou podmínky pro stanovení výchovných opatření, rozlišení jednotlivých druhů zařízení. Rovněž je zde uvedena výše příspěvku za péči.

V praktické části jsou vypracovány případové studie dětí umístěných v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy z důvodu neúspěšného umístění v pěstounské péči.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Právní předpisy

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Literatura

Hendl, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, 1. vydání, Praha: Portál, 2005, 407 s., ISBN 80-7367-040-2

Komárik, E. *Pedagogika emocionálne a sociálne narušených*. Univerzita Komenského v Bratislave, 1999, 192 s., ISBN 80-223-1394-7

Matějček, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s., ISBN 80-85282-83-6

Matějček, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*, Praha, Portál s.r.o., 1999, 184 s., ISBN 80-7178-304-8

Matoušek, O. *Ústavní péče*, Sociologické nakladatelství, Praha, 1995, vydání první, ISBN 80-85850-08-7

Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*, Portál, s.r.o., Praha 1998, vydání první, 336 s., ISBN 80-7178-226-2

Večerka, K., Holas, J., Štěchová, M. *Problémové děti ve školských výchovných zařízeních*, Knok Polygrafie, spol. s.r.o., Praha, 2000, vydání první, ISBN 80-86535-00-2

Jiné informační zdroje

[http://www.mpsv.cz/cs/7297-náhradní rodinná výchova](http://www.mpsv.cz/cs/7297-náhradní_rodinná_výchova) - cit. 6. 3. 2013

http://nahradnirodina.cz/ustavni_pece.html, cit. 1. 4. 2013